

Aleg. 51.

Sprawozdanie

w przedmiocie zalesienia wydm piaszczystych w powiatach Niskim i Tarnobrzegskim.

WYSOKI SEJMIE!

W roku 1872. udzieliło c. k. Namiestnictwo we Lwowie Wydziałowi krajowemu treść reskryptu p. Ministra rolnictwa z d. 29. maja 1872 l. 4.632, w którym p. Minister oznajmił, że pod pewnemi warunkami dałyby się wyjednać ze skarbu państwa fundusze na zapomogi dla większych przedsięwzięciw melioracyjnych. Gdy zaś Wydział krajowy, wskutek reskryptu powyższego, wezwał okólnikiem z d. 14. czerwca 1872 l. 9. 450 wszystkie Wydziały Rad powiatowych, ażeby mu wymieniły przedsięwzięcia, któreby w myśl warunków przez p. Ministra rolnictwa postawionych, kompetować mogły o pomoc rządową, podniósł pomiędzy innymi Wydział rady powiatowej w Nisku nagięłą potrzebę zalesienia wydm piaszczystych w tamtejszym powiecie, domagając się zarazem udziału materialnego ze strony c. k. Rządu w przeprowadzeniu tegoż zalesienia.

Relację Wydziału powiatowego w Nisku zakomunikował Wydział krajowy wraz z innemi podobnej treści odezwą z d. 22. lipca 1872 l. 10.582 c. k. Namiestnictwu. Na pismo powyższe zaś przyniosła odezwa c. k. Namiestnictwa z d. 17. lutego 1873 l. 61.188 odpowiedź tej treści, że c. k. Namiestnictwo przedłożyło nadesłane przez Wydział krajowy projekta melioracyi p. Ministrowi rolnictwa, że jednakże p. Minister uważa przedłożenia te za zbyt niedokładne, aby na podstawie ich mógł w drodze konstytucyjnej wyjednać subwencye. Jednocześnie oznajmiło c. k. Namiestnictwo we wspomnianej odezwie, że poleciło c. k. inspektorowi lasów, by na wezwanie Wydziału powiatowego w Nisku podjął się wypracowania planu i kosztorysu zaprojektowanego przez tenże Wydział przedsięwzięcia melioracyjnego.

Udzieliwszy powyższą odezwę reskryptem z d. 24. marca 1873 l. 4.996 Wydziałowi powiatowemu w Nisku, nie otrzymał Wydział krajowy żadnej wiadomości o dalszym przebiegu sprawy aż do Stycznia r. b., w którymto czasie tak c. k. Namiestnictwo jakoteż Wydział powiatowy w Nisku na nowo ją poruszyły.

Odezwa c. k. Namiestnictwa z d. 2. Stycznia r. b. l. 58.641 przedstawia stan rzeczy jak następuje :

Z polecenia c. k. Namiestnictwa zajmowały się wskutek przywiedzionego wyżej podania Wydziału powiatowego w Nisku odpowiednie organa rządowe przez trzy lata badaniem stosunków

gospodarczych nietylko w powiecie Niskim, ale i w powiecie Tarnobrzegskim, który obfituje również w wydmy piaskowe — a mianowicie początkowo c. k. inspektor lasów, p. Lettaer, w r. 1876 zaś c. k. komisarz lasowy, p. Hołowkiewicz. Badania te wykazały, że w obydwóch powiatach rozpowszechniły się błędy gospodarze, których skutki dają się obecnie we znaki całej ludności rolniczej pewnych okolic tychże powiatów. — Do takich błędów gospodarczych należą przedewszystkiem: spędzanie zbyt licznych trzód bydła na pastwiska gminne w glebie piaszczystej, na których bydło zmuszone jest od wczesnej wiosny do późnej jesieni szukać wyżywienia, przyczem, zdzierając cienką warstwę wierzchniej zadarnionej gleby, odsłania suchy piasek ruchomy; lekkomyślne wyrębywanie drzewa w glebie lotnego piasku na wielkich przestrzeniach od razu i spędzanie bydła do tak utworzonych zrzębów; wreszcie pustoszenie lasów tak właścicieli większych, jakoteż i tych, które oddano właścicielom na własność jako wynagrodzenie za zniesione prawa służebności.

Aby dać wyobrażenie o szkodzie, jaką powyższy tryb gospodarowania wyrządził wielu właścicielom gruntów w powiatach Niskim i Tarnobrzegskim, a pośrednio i krajowi, dość przytoczyć, że podług obliczenia p. Hołowkiewicza przestrzeń wydymisk piaskowych i gruntów zapiaszczonych w powiatach tych wzrosła w ostatnich 20 latach w trójnasób. Biorąc zaś za podstawę porównania mapy katastralne, zrobił p. Hołowkiewicz jeszcze smutniejsze spostrzeżenie, gdyż przekonał się, że w niektórych miejscowościach pow. Niskiego, jak n. p. w Rudniku, Pysznicy, Domoślawied, Woli Zarczyckiej, dawniejsze wydymiska rozszerzyły się do 10 razy. W miejscowościach tych spustoszenie doszło do tego stopnia, że piasek nietylko zasypał już najżyźniejsze grunta, ale zasypuje obecnie i domy włościańskie, wskutek czego właściciele tychże gruntów, żyjący dzisiaj jedynie z przemytnictwa, wkrótce będą nawet zmuszeni osady i grunta swe na zawsze opuścić.

Pomiary gruntów nieużytecznych w powiatach Niskim i Tarnobrzegskim, dokonane przez p. Hołowkiewicza, wykazały następujące cyfry:

I. W powiecie Niskim

wynoszą w hektarach:

	Zniszczone lasy	Wydymiska	Zapiaszczone pastwiska
1. Posiadłości większe	883·19	6·00	"
2. Lasy gminne i posiadłości mniejsze	311·40	1858·70	1915·00
3. Lasy kościelne	"	"	"
razem	1194·59	1864·70	1915·00

II. W powiecie Tarnobrzegskim

wynoszą w hektarach:

	Zniszczone lasy	Wydymiska	Zapiaszczone pastwiska
1. Posiadłości większe	1539·71	320·00	95·00
2. Lasy gminne i posiadłości mniejsze	133·00	950·00	1292·00
3. Lasy kościelne	14·30	"	"
razem	1687·01	1270·00	1387·00

Powyższe już dzisiaj znaczne przestrzenie zdaniem znawców wkrótce się podwoją, jeżeli się co prędzej nie położy tamy szerzeniu się zapiaszczenia. Jedynym zaś skutecznym środkiem do zapobieżenia dalszemu spustoszeniu może być w tym wypadku systematyczne zadrzewienie gruntów nieużytecznych podług planu z góry obmyślanego, przez co zarazem grunta te odzyskane by zostały dla gospodarstwa krajowego.

Pomijając przestrzenie zniszczonych lasów, do których c. k. Namiestnictwo zamierza zastosować przepisy ustawy lasowej, wypadaloby więc zadrzewić:

I. W powiecie Niskim :

1. Wydmisk	1864.70 hektarów
2. Zapiaszczonych pastwisk	1915.00 "
razem	<u>3779.70 "</u>

II. W powiecie Tarnobrzegskim :

1. Wydmisk	1270.00 hektarów
2. Zapiaszczonych pastwisk	1387.00 "
razem	<u>2657.00 "</u>

Przestrzeń zadrzewić się mająca znajduje się podług zestawienia w pow. Niskim prawie wyłącznie, a w powiecie Tarnobrzegskim przeważnie w posiadaniu włościan. Włościanie ci przypatrywali się dotąd szerzącemu się spustoszeniu po największej części bezczynnie; gdzie zaś wyjątkowo groźne niebezpieczeństwo utraty całego mienia skłoniło wreszcie do czynnej obrony, tam brak funduszków i znajomości rzeczy ubezwładnił wszelkie usiłowania i odebrał wkrótce chęć do dalszej walki z niszczącą siłą przyrody. P. Hołowkiewicz jednakże, który z polecenia c. k. Namiestnictwa przeprowadzał rokowania z właścicielami zadrzewić się mających przestrzeni względem wykonania projektu zadrzewienia, zdołał zwalczyć apatyę wspomnianych właścicieli o tyle, że prawie wszyscy uznali projektowane zadrzewienie za kwestyę bytu własnego; zaczęli w powiecie Niskim gminy dotyczące zobowiązały się już protokolarnie dostarczyć bezpłatnie robociznę, a grunt pod szkółki i materiały do ogrodzenia szkółek zostały także zapewnione ze strony interesowanych; w powiecie Tarnobrzegskim zaś podjęte w tym samym celu rokowania są wprawdzie jeszcze w toku, lecz nie ulega wątpliwości, że i te rokowania osiągną skutek pożądaný.

Gdy dalej powyższy rezultat rokowań doszedł do wiadomości powiatowych władz autonomicznych w Nisku i Tarnobrzegu, uzyskał projekt zadrzewienia także czynne poparcie ze strony tychże władz. Rada powiatowa w Nisku wyznaczyła bowiem na przeprowadzenie projektu subwencyę z funduszków powiatowych w kwocie 800 złr. w. a. już na rok bieżący i objawiła zarazem zamiar popierania przedsięwzięcia i nadal równie wysokimi subwencyami rocznymi. Wydział powiatowy w Tarnobrzegu zaś przyrzekł w relacji, przedłożonej c. k. Namiestnictwu, że będzie się starał wyjednać u tamtejszej Rady powiatowej na tenże sam cel roczną subwencyę w kwocie 800 złr. w. a.

Na podstawie powyższych ofert i z uwzględnieniem z jednej strony naglącej potrzeby rychłego wykonania prac, któreby przynajmniej zapobiegły dalszemu spustoszeniu, a z drugiej sił roboczych, jakich gminy do przeprowadzenia zamierzonej melioracyi dostarczyć mogą, wypracował p. Hołowkiewicz szczegółowy plan i kosztorys zadrzewienia gruntów nieużytecznych w powiatach Niskim i Tarnobrzegskim.

Podług planu tego zadrzewienie wydmisk (1864.70 hektarów) i zapiaszczonych pastwisk (1915 hektarów) w powiecie Niskim przeprowadzone być ma w dziesięciu latach, tak że na każdy rok wypada w przecięciu mniej więcej po 186 hektarów wydmisk i 191 hektarów zapiaszczonych pastwisk, do których zadrzewienia potrzeba około 10 milionów sadzonek. Koszta produkcyi tychże sadzonek (zakupna nasienia itd.) niemniej inne wydatki z zadrzewieniem połączone oblicza p. Hołowkiewicz jak następuje :

I. W pierwszym roku :

1) zakupno nasienia i sadzonek	660 złr. w. a.
2) zakupno traw do obsiewania lotnych piasków	540 " "
3) materiały do ogrodzenia	200 " "
4) płaca nadzorey leśnego	900 " "
5) płaca dwóch pomoćników	300 " "

Razem 2.600 złr. w. a.

II. Przez dalsze cztery lata wyniosą wydatki w pozycyi 1) po 150 zł w. a. mniej, zatem rocznie po 2.450 złr. w. a., czyli razem 9.800 złr. w. a.

III. W ostatnich pięciu latach wreszcie umniejszy się poz. 2) o 300 zł. w. a. rocznie, a poz. 5) odpadnie, tak że wydatki wyniosą rocznie 1850 złr. w. a. czyli razem

9.250 " "

Całkowite koszta zadrzewienia przeprowadzić się mającego w powiecie Niskim wyniosą zatem 21.650 złr. w. a.

Zadrzewienie wydmysk (1270 hektarów) i zapiaszczonych pastwisk (1387 hektarów) w powiecie Tarnobrzegskim rozkłada p. Hołowkiewicz na siedm lat, w ciągu których wypada przeto zadrzewić corocznie około 181 hektarów wydmysk i 198 hektarów zapiaszczonych pastwisk t.j. przestrzenie mniej więcej tych samych rozmiarów co w powiecie Niskim.

Odpowiednio do tego wyniosą koszta zadrzewienia w powiecie Tarnobrzegskim podług obliczenia pana Hołowkiewicza :

I. W pierwszym roku 2.600 złr. w. a.

II. W dalszych czterech latach po 2.450 złr. w. a. czyli razem 9.800 " "

III. W ostatnich dwóch latach po 1850 złr. w. a. czyli razem 3.700 " "

Ogółem przeto przez lat siedm 16.100 złr. w. a.

Podając plan i kosztorys co dopiero streszczony do wiadomości Wydziału krajowego, nadmieniło e. k. Namiestnictwo, że wyrażona przez p. Hołowkiewicza nadzieja zadrzewienia tak znacznych przestrzeni w ciągu lat dziesięciu względnie siedmiu, zdaje się zbyt śmiałą, skoro się zważy, że robocizna ma być dostarczoną bezpłatnie przez gminy, które na ten cel użyć mogą najwyżej 3 do 4 tygodni w porze wiosennej i tyleż w jesieni, a nadto, że roboty wykonać się mające rozdzielają się na poszczególne gminy bardzo nierówno. C. k. Namiestnictwo mniema jednakże, że nakłady przez p. Hołowkiewicza preliminowane jużby się sowiec opłaciły, jeżeliby w projektowanych okresach bodaj piąta część gruntów nieużytecznych została zadrzewioną. Z tego powodu e. k. Namiestnictwo wzięło projekt p. Hołowkiewicza za podstawę do rokowań, które zawiązało odezwą z dnia 2. stycznia r. b. l. 58641 z Wydziałem krajowym celem przysposobienia funduszków na zadrzewienie, w przekonaniu, że melioracyi tej gminy ani o własnych siłach, ani też nawet przy pomocy powiatowych władz autonomicznych przeprowadzićby nie były w stanie.

Propozycya e. k. Namiestnictwa zmierza do tego, aby tak e. k. Rząd jakoteż i kraj poparł materyalnie usiłowania gmin i powiatów, pragnących przeprowadzić zadrzewienie. Co się tyczy poparcia ze strony Rządu, to e. k. Namiestnictwo oznajmiło już we wspomnianej wyżej odezwie, że przedłoży e. k. Ministerstwu rolnictwa wniosek, aby dla projektowanej melioracyi ustanowić technicznych kierowników (nadzorców leśnych) na koszt skarbu państwa, — co podług preliminarza p. Hołowkiewicza równałoby się rocznej dotacyi w kwocie 900 złr. w. a. dla każdego z powiatów, do których rokowania się odnoszą. Odezwą zaś z d. 5. sierpnia r. b. l. 25936, zawiadomiło e. k. Namiestnictwo Wydział krajowy o skutku kroków, jakie poczyniło w tej sprawie u e. k. Ministerstwa rolnictwa. Skutek ten nie zawiódł oczekiwań, gdyż e. k. Ministerstwo oznajmiło reskryptem z d. 24. lipca r. b. l. 8.619, że gotowem jest ponieść ze skarbu państwa koszta odpowiedniego wynagrodzenia prowizorycznego nadzorcey leśnego, ustanowić się mającego dla przeprowadzenia projektu zadrzewienia zapiaszczonych gruntów w powiecie Tarnobrzegskim, w przypuszczeniu, że potrzebne na ten cel kwoty w drodze konstytucyjnej na r. 1878. i dalsze lata przyzwolone zostaną, jeżeli rokowania z krajem i stronami interesowanemi doprowadzą do rezultatu, zapewniającego pod każdym względem wykonanie rozpoczętego dzieła zalesienia pomienionych gruntów. Jeżeliby zaś rezultat taki osiągniętym został, przynajmniej co do powiatu Niskiego, tak wcześniej, iżby zaszła potrzeba ustanowienia nadzorcey leśnego jeszcze w r. 1877, to podług wspomnianego reskryptu ministeryalnego zaasygnowaniu wynagrodzenia z funduszków państwowych dla tegoż nadzorcey na rok bieżący nie będzie stało na przeszkodzie.

Wobec powyższego oświadczenia c. k. Ministerstwa rolnictwa, zobowiązań jakie przyjęła na siebie Rada powiatowa w Nisku i właściciele gruntów zadrzewić się mających w powiecie Niskim, tudzież spodziewanego wyniku rokowań, zawiązanych przez c. k. Namiestnictwo w sprawie zalesienia gruntów nieużytecznych z Wydziałem powiatowym i gminami powiatu Tarnobrzegskiego, przeprowadzenie projektu zadrzewienia zawisło już tylko od tego, czy kraj zechce przyjąć na siebie obowiązek pokrycia reszty wydatków z zadrzewieniem połączonych. Dotacje zaś, jakieby na ten cel wyznaczyć wypadło z funduszu krajowego, wynoszą :

	dla powiatu Niskiego	dla pow. Tarnobrzegskiego	Razem
1. W pierwszym roku	900 złr. w. a.	900 złr. w. a.	1800 zł. w. a.
2. W następnych czterech latach, rocznie po 750 zł. w. a.	3000 „ „	3000 „ „	6000 „ „
3. W dalszych dwóch latach rocznie po 150 złr. w. a.	300 „ „	300 „ „	600 „ „
4. W ostatnich trzech latach po 150 złr. w. a.	450 „ „	— „ „	450 „ „
Ogółem przez lat dziesięć	4650 „ „	4200 „ „	8850 „ „

Zważywszy, że zadrzewienie wydmysk i pastwisk zapiaszczonych w powiatach Niskim i Tarnobrzegskim nietylko jest pożądanem jako melioracya, za pomocą której znaczne przestrzenie gruntów, obecnie nieużytecznych, pozyskane być mogą dla gospodarstwa krajowego, ale nawet koniecznem ze względu na groźne niebezpieczeństwo zapiaszczenia gruntów urodzajnych ;

zważywszy, że właściciele gruntów zapiaszczonych nie są w stanie przeprowadzić powyższej melioracyi bez pomocy materialnej ze strony c. k. Rządu i kraju ;

zważywszy, że c. k. Rząd z przyrzeczeniem udzielenia subwencyi na pokrycie części kosztów projektowanej melioracyi połączył warunek, aby kraj również wyznaczył na ten cel odpowiednią dotacyę, któraby wykonanie projektu zalesienia pod każdym względem zapewniła ;

zważywszy, że ofiary, któreby kraj ponieść musiał dla dopełnienia powyższego warunku, nie są znaczne w stosunku do korzyści ekonomicznych, jakie rokuje krajowi przeprowadzenie projektu zadrzewienia ;

zważywszy nakoniec, że fundusz kultury krajowej, którym kraj rozporządza, pochodzący z grzywien pobranych za przekroczenia ustawy lasowej, nie może być właściwiej użytym, jak na poparcie usiłowań, dążących do pozyskania przestrzeni bezużytecznych dla kultury leśnej, i że dochody funduszu tego wystarczają na pokrycie wydatków, o które chodzi w tym wypadku ;

Wydział krajowy wnosi :

Wysoki Sejm raczy uchwalić :

I. Sejm wyznacza na pokrycie kosztów zadrzewienia wydmysk i pastwisk zapiaszczonych w powiatach Niskim i Tarnobrzegskim :

- 1) na pierwszy rok dla każdego z wymienionych powiatów po 900 złr. w. a.
- 2) na następne cztery lata dla każdego z wymienionych powiatów po 750 zł. w. a.
- 3) na dalsze dwa lata dla każdego z wymienionych powiatów po 150 złr. w. a.
- 4) na ósmy, dziewiąty i dziesiąty rok dla powiatu Niskiego po 150 złr. w. a.

II. Sejm upoważnia Wydział krajowy do wypłacania kwot powyższych pod warunkiem, że właściciele gruntów zadrzewić się mających zobowiążą się dostarczyć bezpłatnie roboczną potrzebą do przeprowadzenia projektowanej melioracyi, niemniej grunt pod szkółki i materiały do ogrodzenia szkółek, c. k. Rząd zaś przyjmie na siebie obowiązek utrzymywania dla powiatów Niskiego i Tarnobrzegskiego po jednym nadzorcę leśnym, jako kierownikowi wykonać się mających robót, z płacą roczną w kwocie 900 złr. w. a., a nadto przyzna Wydziałowi krajowemu prawo do ingerencyi co do

zużycia dotacyi, wyznaczonych z funduszu krajowego na zadrzewienie gruntów nieużytecznych w tychże powiatach.

III. Wydatki spowodowane wyznaczeniem powyższych dotacyi pokrywane będą z funduszu kultury krajowej.

IV. Na pokrycie wydatków tych otwiera się Wydziałowi krajowemu dodatkowy kredyt na rok 1877 do wysokości 1800 złr. w. a., a na rok 1878 kredyt do wysokości 1500 złr. w. a.

We Lwowie dnia 14. Sierpnia 1877.

Z Rady Wydziału krajowego królestwa Galicyi i Ludomeryi, wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy.

Ludwik hr. Wodzicki w. r.

Sprawozdawca :

Dr. Józef Wereszczyński w. r.

Członek Wydziału krajowego.